

УДК 372.881.1

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Оксана ДУБРОВА (Кіровоград)

В умовах сьогодення, позначеного швидкою зміною звичних зразків поведінки, способу життя, „техніки існування”, актуалізується важливість становлення особистості, яка характеризується б високою адаптованістю до реалій соціальної дійсності, вміла планувати і здійснювати свою діяльність на засадах самопізнання, самоорганізації, самоствердження, генерувати нові ідеї, нестандартно мислити, не тільки інтеріоризувати готові знання чи готові зразки розумових і практичних дій, а й створювати свої, індивідуальні, такі, що виявляються в самостійному вирішенні теоретичних і практичних завдань.

З огляду на це, перед освітою постає завдання: переорієнтація з простої передачі учням знань на створення оптимальних умов для розвитку кожної дитини як суб'єкта, здатного самостійно осмислювати навколишню дійсність, здобувати необхідну інформацію та адекватно використовувати її. Тобто кінцевою метою освітнього процесу має стати максимальне розкриття індивідуальних можливостей кожного учня, сприяння його самоактуалізації.

Реформаторські процеси, що відбуваються нині в українській освітній галузі, спрямовані на її гуманізацію та демократизацію, справляють відповідний вплив не лише на зміст освіти, а й на методи навчання, які постають вирішальною умовою ефективності навчального процесу. Тому вдосконалення, осучаснення освіти має супроводжуватися оновленням методів її реалізації, коли поряд із традиційними широкого застосування набувають їх інноваційні різновиди.

Інтерактивна модель навчання є однією з трьох основних його моделей (пасивної, активної, інтерактивної), властивих сучасній школі.

Характерна ознака пасивної моделі навчання – низький рівень активності учнів, перебування їх у ролі „об'єктів” навчального процесу. За цієї моделі переважає репродуктивна діяльність (учні лише слухають і дивляться, основне їх завдання – засвоїти і відтворити матеріал) „за майже повної відсутності самостійності і творчості. ... Учні, як правило, не спілкуються між собою і не виконують якихось творчих завдань” [8, с. 8].

На протигагу цьому, в активній моделі навчання учні виступають його „суб'єктами”. Тут застосовуються методи, які стимулюють

пізнавальну активність і самостійність учнів шляхом залучення їх до виконання творчих завдань і діалогу з учителем [8, с. 8].

Третя модель навчання – інтерактивне навчання. Це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності учнів, що має на меті створити комфортні умови навчання, за яких кожен із них відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність [8, с. 9].

Елементи інтерактивних методів навчання зустрічаємо ще в працях А. Рівіна, В. Сухомлинського, вчителів-новаторів 70-80-х років ХХ ст. – Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкової та ін.

На думку сучасного науковця В. Редька, інтерактивне навчання є одним із сучасних напрямів активної соціально-психологічної взаємодії, у процесі якої учень вступає в діалог з учителем або однокласниками, бере активну участь у пізнавальному процесі, виконуючі творчі, пошукові, проблемні завдання у парі або в групі [10].

Саме у взаємодії, стверджує О. Пометун, полягає сутність інтерактивного навчання, а сам навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів [8, с. 9]. Найважливішою особливістю „взаємодії” як безпосередньої міжособистісної комунікації, названо здатність індивіда „приймати роль іншого”, уявляти, як його сприймає партнер із спілкування або група і, відповідно, інтерпретувати ситуацію і конструювати власні дії [9].

Про інтерактивне навчання як спів-навчання, взаємо-навчання (групове, колективне, у співпраці) говорить О. Козакевич, наголошуючи на такі важливі ознаці, як рівноправність усіх учасників навчального процесу [5].

Досліджуючи особливості інтерактивного навчання, Г. Антонів визначає його як діалогове навчання, під час якого відбувається поповнення знань унаслідок взаємодії учнів як з учителем, так і між собою. За такого навчання створюються комфортні умови, в яких учень відчуває власну успішність і свої інтелектуальні досягнення, відбувається включення кожного учня в роботу, знання отримуються на власному досвіді, сприяючи тим самим розвитку мислення [1].

Як навчання, „занурене” у спілкування, інтерпретує інтерактивне навчання Ю. Гладун.

Саме в процесі спілкування відбувається розвиток і становлення особистості внаслідок взаємного впливу людей одне на одного, учні набувають досвіду поведінки в певних ситуаціях, вчать вести дискусію, виявляти і стримувати емоції [2]. Крім того, в них підвищується пізнавальна активність, розвиваються вміння критично мислити і приймати продумані рішення [6].

Інтерактивні технології сприяють розвитку „здатності цінувати знання та вміння користуватися ними; формуванню навичок спілкування та співпраці, вихованню толерантності, доброзичливості, розвитку вміння робити вільний та незалежний вибір, що ґрунтується на власних судженнях та аналізі дійсності” [11].

Провідними ознаками й інструментами інтерактивної взаємодії, за О. Пометун, є:

- 1) полілог (багатоголосся);
- 2) діалог;
- 3) мислєдїяльність (учитель не передає учням готові знання, а організовує їх самостійну пізнавальну діяльність);
- 4) смислотворчість (самостійне створення і побудова нових знань);
- 5) свобода вибору (свідома регуляція й активізація власної поведінки, потреба в подоланні перешкод і труднощів, готовність і можливість самостійно діяти і взаємодіяти з кимось, усвідомлена відповідальність за зроблений вибір);
- б) створення ситуації успіху + позитивність і оптимістичність оцінювання (неприпустимість порівняння досягнень одного учня з досягненнями іншого);

Ґрунтуючись на таких ідеях, О. Пометун виокремлює чотири групи інтерактивних технологій:

* інтерактивна технологія кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні трійки, два – чотири – всі разом, карусель, малі групи, акваріум);

* інтерактивна технологія колективно-групового навчання (мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, навчаючись – учу, ажурна пилка, кейс метод);

* технологія ситуативного моделювання (симуляції, слухання, рольова гра);

* технологія опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС, займи / зміни позицію, шкала думок, дискусія, дебати) [8, с. 33].

Сьогодні викладання іноземних мов має спрямовуватися на формування в учнів комунікативної компетентності, тобто на оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування, інструментом для обміну думками, почуттями, знаннями [5], й орієнтуватися на розвиток у них мотивації до навчальної, пізнавальної і практичної діяльності [10].

Однією з найважливіших складових іноземної мови, вважає О. Казачінер, є вивчення граматичного матеріалу, оскільки знання граматики і мовленнєвих структур дає людині змогу вільно будувати грамотні та чіткі висловлювання під час спілкування [4, с.83].

Водночас в останні роки спостерігається необґрунтоване скорочення ролі граматики під час навчання іноземної мови, що зумовлює значне збільшення кількості помилок у мовленні учнів [5].

Беручи до уваги зазначене, а також спираючись на власний досвід, ми дійшли думки, що:

1. Вивчення граматики має базуватися на засвоєнні правил шляхом активної пошукової діяльності учнів, яка, у разі необхідності, може доповнюватись поясненнями учителя.

Не слід недооцінювати роль граматичного правила. Адже у довготривалій пам'яті людини зберігаються впорядковані, систематизовані в свідомості узагальнені правила, правила-схеми (не обтяжені подробицями), які дають змогу „створити” мовлення і розуміти співрозмовника [3].

2. Під час вивчення граматичного матеріалу іноземної мови доцільно використовувати різні форми навчання: пасивну (учень має засвоїти і відтворити матеріал, який пояснює вчитель), активну (діалог „учитель – учень”, виконання творчих завдань) та інтерактивну (активна взаємодія та спілкування учнів під час виконання навчальних завдань).

3. Під час навчання іноземної мови необхідно спеціально організовувати мовлення учнів у такий спосіб, щоб забезпечувати повторюваність одних і тих самих граматичних структур протягом обмеженого часу, внаслідок чого формуватимуться іншомовні фразові стереотипи (термін М. Жинкіна) – внутрішні психічні сполучальні схеми речень, які є психофізіологічною основою граматичних навичок [7, с.101–102]. Ознайомлення з граматичною структурою є початком формування граматичної навички.

Таким чином, у своїй роботі над граматиною англійської мови ми приділяємо значну увагу теорії, але при цьому здебільшого використовуємо інтерактивні методи, коли учні самостійно здобувають знання, працюючи в парах або групах. Завдання вчителя за такого підходу полягає в підготовці та організації самостійної роботи учнів, у ході якої він виступає у ролі помічника, порадника і консультанта.

У підручнику з методики навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах зазначено, що „вправи мають бути комунікативно спрямованими і розв'язувати не теоретичні, а практичні завдання” [7, с. 110]. Ми

вважаємо, що першим кроком все-таки мають бути завдання, спрямовані на засвоєння правил і запам'ятовування компонентів граматичних структур, а лише потім – завдання, які ставлять за мету використання граматичних структур у мовленні.

На жаль, аналіз підручників і посібників з граматики англійської мови засвідчує, що більшість граматичних вправ орієнтована лише на запам'ятовування компонентів граматичних структур, вони відірвані від ситуацій реального спілкування, не ґрунтуються на засвоєному лексичному матеріалі.

Нижче покажемо розроблену нами методику роботи над граматичним матеріалом англійської мови, яка базується на теоретичному опрацюванні матеріалу в поєднанні з інтерактивними методами навчання (вивчення граматичних часів на прикладі *Future Simple*).

1) Демонстрація висловлювань з певним граматичним часом / явищем.

Подаються речення і відбувається аналіз структурних ознак граматичного часу. Виокремлюються елементи граматичної структури (допоміжне дієслово, форми основного дієслова).

I will translate the article tomorrow.

She will come back in a week.

They will go to France next summer.

2) Побудова схеми або таблиці утворення граматичного часу / явища.

+	-	?	*
I	I	I	Yes, I will. No, I won't.
He She will V It	He She will not V It (won't)	he Will she V? It	Yes, he /she / it will. No, he / she / it won't.
We You They	We You They	we you they	Yes, we / you / they will. No, we / you / they won't.

3) Ознайомлення з ситуаціями, в яких застосовується граматичний час / явище. Виокремлення слів-показників. *Так, майбутній простий час передає дію, яка відбудеться у майбутньому. Слова-показники: tomorrow, in ... , next....*

4) Побудова подібних висловлювань за аналогією. Утворення стверджувальних, заперечних, питальних речень.

На початковому етапі, коли учні починають вивчати граматичні часи англійської мови, робота з ознайомлення з граматичним явищем проводиться у фронтальному режимі: вчитель пояснює, учні слухають. На етапі засвоєння граматичного явища та його використання у мовленні перевага надається активним та інтерактивним методам.

Під час вивчення нового граматичного матеріалу (учні вже знайомі з 2 – 3 часовими

формами) використовуємо інтерактивні методи – самостійне „здобуття” знань.

Наприклад, варіант кооперативного навчання „Два – чотири – всі разом”. Учням пропонуються речення-приклади. Працюючи в парах, вони заповнюють таблицю, знаходячи „слова-показники”. Потім пари об'єднуються в четвірки, які порівнюють свої таблиці: знаходять відмінності, якщо вони є, обговорюють, формулюють певні висновки. Наступний етап – усі працюють разом: таблиця заповнюється на дошці. Представники від кожної четвірки заповнюють певну колонку таблиці (+, -, ?, *).

Організуючи роботу учнів із самостійного ознайомлення з тим чи іншим граматичним явищем, спираємося на запропоновані А. Тетер етапи.

Перший етап – мотиваційний. Учитель створює мотивацію до вивчення нового граматичного явища. Наприклад, подаються речення рідною мовою і ставиться завдання: перекласти їх наприкінці заняття, використовуючи новий граматичний матеріал.

Другий етап – ознайомлення з граматичним явищем, фіксація та пояснення отриманих результатів.

На цьому етапі можна використати описаний нами інтерактивний метод „два – чотири – всі разом”. Використовуючи наявні знання про утворення часових форм, учні вже в змозі шляхом здійснення аналізу та порівняння самостійно побудувати нове граматичне явище.

Інформація, яку діти отримують в процесі спільної праці та обговорення, стає особистісно значимою, а результатом особистої розумової активності – „особистісний” продукт. Учитель виконує роль організатора і помічника, який лише „підштовхує” учнів, в разі необхідності, до правильної відповіді.

Третій етап – тренувальний. Відбувається перевірка розуміння учнями граматичного явища та його закріплення; виконуються вправи, які можна поділити на три групи.

Перша група вправ спрямована на побудову знакової моделі граматичного явища та його „промовляння” вголос.

Друга група вправ передбачає використання граматичного явища за зразком: вправи на підстановку, трансформацію, використання потрібної граматичної форми тощо.

Третя група вправ не пов'язана безпосередньо з новим граматичним явищем, але передбачає його використання поряд з іншими, раніше вивченими граматичними явищами.

Отже, на кожному етапі роботи щодо ознайомлення з новим граматичним явищем та його закріплення цілком правомірно використовувати інтерактивні методи, які спонукають учнів до роздумів, формують у них

бажання шукати, розуміти, осмислювати і застосовувати необхідну інформацію. Тому можна стверджувати, що інтерактивний підхід допомагає долати пасивність учнів, перетворюючи їх на суб'єктів навчально-виховного процесу, а сам навчальний процес спрямовується на окрему особистість, враховуючи її бажання, вміння та творчі можливості. Слід наголосити, що тут у фокусі має бути не засвоєння певного обсягу знань учнями, а розвиток у них „пізнавальних запитів, творчого потенціалу, способів мислення та діяльності” [5].

Наведемо приклади інтерактивних вправ, які використовуються нами для засвоєння та активізації граматичних часів англійської мови.

Так, під час вивчення *Present Simple* пропонуємо для виконання вправу *Find someone who* [12], яка передбачає одночасне залучення всіх учасників до активної роботи з різними партнерами із спілкування. У методичній літературі цей метод одержав назву „карусель” і вважається одним із варіантів кооперативного навчання.

Кожен учень отримує картку *Find someone:*

- *who collects something as a hobby*
- *who usually goes to bed late*
- *who plays a musical instrument*

...

Виконуючи вправу, учні стають у два кола, одне з яких рухається, ставлять один одному запитання (*Do you collect something as a hobby?, Do you usually go to bed late?, Do you play a musical instrument? ...*), записуючи імена тих, хто дає ствердну відповідь.

Для перевірки виконання цієї вправи можна скористатися повідомленнями учнями тієї інформації, яку вони зібрали. Можна визначити учня, ім'я якого називається найчастіше. Доцільно запропонувати учням написати речення (домашнє завдання) на основі зібраної інформації.

Ще одна вправа – *Neighbours (Present Continuous)* [12]. Вона виконується в парах, щоб дати кожному учню змогу виявити активність, залучитися до іноземного мовлення.

Для виконання вправи пари отримують малюнки А і Б, на яких зображені вікна багатопверхівки (1 – 20). У кожному вікні можна побачити людей, зайнятих певною справою. Між зображеннями вікон на малюнках А і Б є відмінності. Учні ставлять запитання: *What's the man (woman, boy, girl) doing in flat (14)? Are the people / Is the man (woman, boy, girl) in flat (10) (reading a newspaper)? ...*

Ставлячи запитання і відповідаючи на них, учні мають знайти розбіжності на своїх малюнках. Після закінчення роботи учитель повідомляє, скільки всього розбіжностей зображено на малюнках.

Після цього можна запропонувати кожному учню обрати віконце і описати те, що там відбувається. Це може бути як письмове завдання на уроці, так і домашнє завдання.

Вправа *Make a sentence – score a point* [12] спрямована на закріплення часової форми *Past Simple* та повторення II форми неправильних дієслів. Залучаючись до вправи, учні об'єднуються в групи по 3–5 осіб. Кожна група отримує аркуш з дієсловами і картки з номерами від 1 до 16.

1 begin	2 break	3 buy	4 drink
5 drive	6 eat	7 fall	8 feel
9 Find	10 fly	11 forget	12 give
13 Go	14 know	15 learn	16 leave

Учні по черзі тягнуть картки з номерами і складають речення у *Past Simple* з тим дієсловом, номер якого вони витягли. Інші учасники мають визначити, чи правильно побудовано речення з граматичного погляду. Якщо так, дієслово викреслюється, а ім'я учня вписується в табличку біля того дієслова, з яким він складав речення. Вправа завершується, коли всі клітинки заповнені іменами. Може оцінити успіхи тих учнів, чиї імена зустрічаються найчастіше.

Продовжуючи роботу над граматичним явищем, бажано запропонувати учням зробити їхні речення заперечними (в групах усно або індивідуально письмово); або дати це як домашнє завдання.

Працюючи в групах, учні мають змогу самостійно і свідомо оцінити як знання інших, так і власні. Відбувається закріплення і активізація граматичного явища.

Підсумовуючи викладене, можна зробити такі висновки.

Для пробудження в учнів інтересу до граматичних явищ англійської мови слід використовувати інтерактивні методи навчання. Завдяки запровадженню таких методів у навчальний процес, зростає активність учнів; засвоєння необхідних знань і вмінь відбувається в комфортних психологічних умовах завдяки співпраці та спілкуванню; підвищується якість оволодіння граматичним матеріалом; має місце усвідомлення учнями ситуацій повсякденного життя, в яких може бути застосований матеріал, що вивчається. Крім того, відбувається спільне розв'язання проблем і планування спільної діяльності, учні навчаються виокремлювати основне, досягати поставлених цілей, бути відповідальними.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Антонів Г. Особливості інтерактивного навчання / Г. Антонів // Школа: для заступників директорів і не тільки. – 2013. – № 9. – С. 32–36.
 2. Гладун Ю. Підвищення ефективності навчального процесу / Ю. Гладун, К. Скрібцова // Відкритий урок. – 2013. – № 11. – С. 24–29.
 3. Грибанова К. И. «Персональная» грамматическая компетенция: миф или реальность? / К. И. Грибанова // Иностранные языки в школе. – 2013. – № 3. – С. 17–19.
 4. Казачінер О. С. шляхи підвищення ефективності та якості уроку іноземної мови / О. С. Казачінер. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 112 с.
 5. Козакевич О. О. Сучасні інтерактивні методи навчання для формування граматичної компетенції студентів спеціальності соціальної роботи / О. О. Козакевич – [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe
 6. Косяк Н. Інтерактивне навчання як інноваційне педагогічне явище / Н. Косяк // Відкритий урок. – 2013. – № 7–8. – С. 34–40.
 7. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник /

Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова [та ін.]. – К.: ВІД «Академія», 2010. – 328 с.
 8. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник / О. І. Пометун, Л. В. Піроженко; [за ред. О. І. Пометун]. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
 9. Пометун О. Технологія інтерактивного навчання як інноваційне педагогічне явище / О. Пометун // Рідна школа. – 2007. – № 5. – С. 46–49.
 10. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови / В. Редько // Рідна школа. – 2011. – № 8–9. – С. 28–36.
 11. Сільченко Л. М. Інтерактивні технології навчання в дії / Л. М. Сільченко // Педагогічна майстерня. – 2013. – № 11. – С. 35–41.
 12. Watcyn-Jones P., Howard-Williams D. Grammar 1: Games and activities. – Penguin English, 2001. – 136 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Дуброва Оксана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, учитель англійської мови, гімназія № 9 Кіровоградської міської ради, Кіровоградської області.

Коло наукових інтересів: формування культури спілкування у дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку

УДК 378.1:355.58

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Ольга ДЯЧКОВА (Черкаси)

Актуальність теми. Надзвичайні ситуації здійснюють значний вплив на соціальні, економічні, політичні та інші процеси у суспільстві. Тому державне управління в умовах надзвичайних ситуацій різного характеру є однією з важливіших функцій держави щодо забезпечення стійкого розвитку та національної безпеки країни. Психологічні та матеріальні наслідки надзвичайних ситуацій природного, техногенного та соціального характеру дедалі більше привертають увагу науковців. Сучасні соціально-економічні умови діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби актуалізують проблеми відчуття небезпеки, обмежених можливостей, зняття емоційної напруги та як наслідок - їх професійної деформації. Тому дослідження психологічних особливостей діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби у надзвичайних ситуаціях є досить актуальною темою. Дослідження, що присвячені вивченню індивідуально-психологічних і особистісних характеристик фахівців ризиконебезпечних професій є перспективними і актуальними на сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вивчення психологічних особливостей

діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби у надзвичайних ситуаціях займалися науковці В. Абабков, М. Перре, Г. Бондар, А. Майборода, Я. Радиш, А. Терент'єва, В. Розов, Б. Смирнов, О. Долгополова, О. Тімченко, Є. Школяр. В працях перелічених науковців особливу увагу приділено вивченню проблемних питань психологічної стійкості, стресостійкості, негативних психічних станів фахівців оперативно-рятувальної служби.

Метою наукової статті є дослідження психологічних особливостей діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби в надзвичайних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах розвиток психології поведінки в умовах надзвичайних ситуацій з кожним роком набуває все більшого значення і викликає неабияку зацікавленість багатьох дослідників. Проте, до цих пір поведінка фахівців в умовах надзвичайних ситуацій не є достатньо вивченою.

Г. Бондар визначає психологічні особливості діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби. Особливі вимоги до діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби пов'язані з такими умовами діяльності (рис. 1) [2].